

70. KONGRES IAML 2021 (IAML – MUSIC LIBRARIANS, ARCHIVISTS AND INFORMATION SPECIALISTS OF THE WORLD), 26-30 VII 2021 r.

Międzynarodowy Kongres Stowarzyszenia Muzycznych Bibliotek, Archiwów i Centrów Informacji IAML (International Association of Music Libraries, Archives and Documentation Centres), którego głównym organizatorem w dniach 26-30 VII 2021 r. była Biblioteka Narodowa Republiki Czeskiej w Pradze, miał szczególne znaczenie dla środowiska bibliotekarzy zajmujących się zbiorami muzycznymi. Jego rozpoczęcie miało uroczysty charakter z uwagi na obchodzoną w tym roku 70. rocznicę powołania IAML podczas kongresu założycielskiego w Paryżu w 1951 r. IAML jest stowarzyszeniem zrzeszającym biblioteki muzyczne i bibliotekarzy muzycznych oraz wszystkich, którzy są zainteresowani muzyką i zbiorami muzycznymi, jest liczącym się członkiem międzynarodowych organizacji bibliotecznych i muzycznych. Obecnie skupia blisko 2000 instytucji i członków indywidualnych z ponad 50 krajów. Stowarzyszenie ma na celu wspomaganie i promowanie aktywności bibliotek muzycznych, archiwów i centrów informacji muzycznej oraz wzmacnianie współpracy między członkami stowarzyszenia, propagowanie znaczenia instytucji muzycznych dla kultury narodowej i międzynarodowej, wspomaganie procesów edukacji zawodowej i dokształcania, realizację projektów dotyczących bibliografii, katalogowania, konserwacji i badań naukowych oraz zaspokajanie ogólnych potrzeb bibliotek muzycznych.

W 2020 r. po raz pierwszy Kongres odbył się online, niestety w roku 2021 uczestnicy konferencji również spotkali się jedynie wirtualnie. Konferencja składała się z sesji referatowych i plakatowych, godzinnych sesji towarzyskich oraz Walnego Zgromadzenia IAML. Kongres połączony był również z konferencją Digital Libraries for Musicology. Program kongresu, w którym wzięło udział ponad 600 bibliotekarzy z całego świata (w tym 26 z Polski) był niezwykle bogaty w różne panele, uczestnicy rozmawiali m.in. o archiwach, bibliotekach i wpływie COVID-19 na ich działalność; muzykach i ich spuściznach w Portugalii, Polsce i Czechach. Obrady rozpoczynały się na ogół o godz. 13.00 czasu UTC, a więc o 15.00 czasu środkowoeuropejskiego. Warto zauważyć, że referat wygłaszany o godz. 15.00 w Polsce był odbierany na przykład o 6.00 rano w Los Angeles.

Jubileusz stał się okazją do przedstawienia najważniejszych wydarzeń z historii IAML, zacieśnienia kontaktów z organizacjami, z którymi IAML ma silne więzi od 70 lat, oraz spojrzenia w przyszłość na nowe zamierzenia i wyzwania.

Na wstępie Lokalny Komitet Organizacyjny Kongresu zaprosił uczestników konferencji na specjalną wirtualną wycieczkę po czeskich bibliotekach. Przewodnikami wycieczki byli Ludmila Šmídová i Pavel Kordík (Biblioteka Narodowa Republiki Czeskiej, Praga).

Obrady zainaugurował Stanisław Hrabia (prezydent IAML, Biblioteka i Fonoteka Instytutu Muzykologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków), który życzył prelegentom, aby mimo, iż kongres odbywa się w formule on-line, oraz pomimo dzielących prelegentów

odległości geograficznych i czasowych, dał uczestnikom poczucie bycia razem, zachęcił jeszcze bardziej do współpracy w ramach IAML, a także wzmocnił nadzieję i radość z perspektywy przyszłorocznego spotkania w Pradze.

Następnie John Wagstaff (historyk IAML, Christ's College, Cambridge) zaprezentował najważniejsze wydarzenia IAML na przestrzeni 70 lat, natomiast Pia Shekhter (prezydent-elekt IAML, Uniwersytet w Göteborgu) wygłosiła krótkie wprowadzenie do wystawy internetowej poświęconej 70. rocznicy IAML.

Życzenia z okazji jubileuszu złożyli stowarzyszeniu Alfons Karabuda (Międzynarodowa Rada Muzyczna), Daniel K. L. Chua (Międzynarodowe Towarzystwo Muzykologiczne), Salwa El-Shawan Castelo-Branco (Międzynarodowa Rada Muzyki Tradycyjnej), Tre Berney (Międzynarodowe Stowarzyszenie Archiwów Dźwiękowych i Audiowizualnych) oraz Michalis Karakatsanis (Międzynarodowe Stowarzyszenie Centrów Informacji Muzycznej).

Prelegenci, którzy zgłosili referaty skoncentrowali się na przedstawieniu swoich doświadczeń dotyczących między innymi wdrażania narzędzi pozwalających na wydajną pracę i komunikację w warunkach pracy zdalnej, intensyfikację kwerend i wykorzystanie kanałów online w kontaktach z czytelnikami. Interesującym zagadnieniem, na co zwrócili uwagę także w swoim sprawozdaniu z kongresu bibliotekarze Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, były sposoby wspomagania dydaktyki zdalnej przez biblioteki, np. w zakresie tworzenia przez studentów referatów multimedialnych w formie np. filmów, w oparciu m.in. o zasoby z bibliotek (Nancy November, University of Auckland).

W pierwszym dniu kongresu z dużym zainteresowaniem spotkało się wystąpienie dyrektora Centralnej Redakcji RISM, Balázsa Mikusiego, który przedstawił nowe, fascynujące perspektywy rozwoju narzędzi RISM i prezentacji jego baz w ramach projektu RISM Digital Center i platformy RISM Online.

W sesji zatytułowanej „Biblioteki muzyczne, archiwa i wpływ COVID-19” uczestnicy z uwagą wysłuchali referatu Sary Hagenbuch i Darwina F. Scotta (Uniwersytet Princeton) pt. „Od konieczności do innowacji: nieoczekiwane sukcesy pandemii COVID-19 w Bibliotece Muzycznej Uniwersytetu Princeton”. Prelegenci podkreślili, że w obliczu pandemii COVID-19 i zamknięcia bibliotek akademickich, publicznych i archiwalnych w marcu 2020 r., bibliotekarze na całym świecie stanęli w obliczu całkowitej dezorganizacji pracy. Z zablokowanym dostępem do swoich fizycznych zbiorów, bibliotekarze stali się całkowicie uzależnieni od wirtualnych interakcji ze studentami, wykładowcami i naukowcami, w celu zapewnienia awaryjnej kontynuacji usług i kontaktów z klientami. Nie istniały żadne przewodniki, podręczniki czy zasady postępowania w przypadku tak poważnych sytuacji kryzysowych. Pracownicy bibliotek musieli opracować własne metody radzenia sobie z kryzysem i wypełniania w jak największym stopniu swojej misji wobec klientów. Prelegenci przedstawili studium przypadku, w jaki sposób Biblioteka Muzyczna Mendel na Uniwersytecie Princeton i Biblioteka Uniwersytecka Princeton (PUL) stanęły w obliczu kryzysu związanego z wirusem COVID-19 i przystosowały się do niego. Skupili się jednak nie tyle na zmianach, które dotyczyły zaistniałej sytuacji, ile na tym, jak zmiany te miały pozytywny, a nawet innowacyjny wpływ na obecne, a zwłaszcza przyszłe usługi.

Sesję „Nagrania dźwiękowe i ochrona dziedzictwa muzycznego” rozpoczął referat pt. „Projekt digitalizacji taśm magnetycznych: zachowanie starych dźwięków i muzycznej

spuścizny Macedonii Północnej” Eleni Novakovskiej (Biblioteka Narodowa i Uniwersytecka Św. Klemensa z Ochrydy, Skopje). W 1975 r. Stowarzyszenie Kompozytorów Macedonii zorganizowało pierwszy w ówczesnej Socjalistycznej Republice Macedonii festiwal „Muzyczna Jesień w Strudze”. Na coroczny festiwal składały się koncerty macedońskiej współczesnej muzyki klasycznej na żywo, seminaria edukacyjne dla dyrygentów, a także konferencja naukowa. Zainteresowana uchwycciem muzycznego brzmienia, ówczesna bibliotekarka zbiorów muzycznych Biblioteki Narodowej i Uniwersyteckiej Św. Klemensa z Ochrydy w Skopje (NUL), Jelica Todorchevska, dokonywała nagrań terenowych w latach 1975-1980. Nagrywała na żywo koncerty macedońskich i międzynarodowych artystów muzycznych, takich jak Macedonian Philharmonic i Trio Lorenz ze Słowenii, między innymi, na taśmach magnetycznych. Nagrania dźwiękowe na taśmach magnetycznych zawierają również żywe dyskusje uczonych uczestniczących w konferencjach, m.in. Vladimira Moshina, Zdravko Blazekovica, Andrija Jakovljevic i Dragoslava Ortakova. Prezentowany referat był częścią trwającego projektu związanego z tymi nagraniami, który jest podejmowany przez ten sam wydział w ramach NUL, około czterdzieści lat po zarejestrowaniu oryginalnych dźwięków. Wiele z treści zawartych w nagraniach wnosi nowe światło na różne tematy związane z historią muzyki Macedonii, a zachowane nagrania koncertowe nie tylko przywracają do życia kilka zaginionych kompozycji muzycznych, ale także są wyjątkowe, ponieważ uchwyciły unikalne zapisy dźwiękowe tych utworów. Skupiając się na ochronie i przetwarzaniu tej kolekcji audio, referat miał na celu zbadanie korzyści i wyzwań związanych z realizacją tego projektu, począwszy od procesu digitalizacji, poprzez identyfikację i katalogowanie nagrań audio.

W sesji zatytułowanej „Muzyka drukowana jako materiał źródłowy: typografia, zabytki, wydania krytyczne” przedstawione zostały takie referaty, jak: „Mszały Sine notis: jak rozpoznać drukarzy po typografii muzycznej” (Cynthia L. Piris Garcete, Universidad Complutense de Madrid), „Rosyjska muzyka drukowana w narodowym projekcie „Kultura: Zabytki Książki”” (Alla Semenyuk, Rosyjska Biblioteka Państwowa, Moskwa). W tej sesji swój referat pt. „Krytyczne edycje źródłowe: rezerwuar wiedzy historycznej czy narzędzie promocji muzyki dawnej?” zaprezentował przedstawiciel z Polski Marcin Gmys (Polskie Wydawnictwo Muzyczne i Uniwersytet Adama Mickiewicza, Poznań). Prelegent podjął próbę odpowiedzi na pytania: czy edycje źródeł krytycznych powinny stanowić wyłącznie rezerwuar wiedzy historycznej czy też powinny być punktem wyjścia dla refleksji artystycznej, impulsem do tego, by wczesne dzieła znalazły miejsce we współczesnych salach koncertowych? Tradycja polskich krytycznych edycji źródłowych narodziła się bezpośrednio po II wojnie światowej i jest nierozdzielnie związana z powstaniem w 1945 roku Wydawnictwa PWM. Tuż po wojnie jednym z priorytetów firmy było wydanie dzieł Fryderyka Chopina, a następnie innych kompozytorów polskich od średniowiecza do przełomu XIX i XX wieku. Redaktorzy PWM, kierowani początkowo przez Tadeusza Ochlewskiego, a następnie Mieczysława Tomaszewskiego, wspólnie z polskim środowiskiem muzykologicznym wypracowali metodologię badań nad repertuarem polskim oraz kodeks zasad edytorskich, które określały kolejne serie wydawnicze. Co istotne, edycje krytyczno-źródłowe PWM nie miały jedynie misji naukowej, ale miały również służyć akcjom wykonawczym i promocyjnym. Podobne założenia przyświecają programowi Polskie Dziedzictwo Muzyczne, zainicjowanemu i prowadzonemu przez PWM i Narodowy Instytut Fryderyka Chopina. Długofalowym celem tych działań

jest odnalezienie dzieł zapomnianych kompozytorów w archiwach polskich i europejskich, ich digitalizacja, opracowanie muzykologiczne, publikacja w krytycznych seriach źródłowych. Prelegent podkreślił, że prowadzone są również działania popularyzatorskie i edukacyjne, dzięki którym znakomita muzyka, dotychczas niepublikowana i niewykonywana, będzie mogła być szerzej zauważona. Wśród kompozytorów objętych programem „Polskie Dziedzictwo Muzyczne” znajdują się m.in. Feliks Dobrzyński, Józef Elsner, Karol Kurpiński, Franciszek Lessel, Karol Lipiński, Stanisław Moniuszko, Zygmunt Noskowski, Feliks Nowowiejski, Ignacy Jan Paderewski, Józef Stefani, Henryk Stolpe, Maria Szymanowska, Henryk Wieniawski, Juliusz Zarębski i Władysław Żeleński.

Spośród wielu innych sesji, które miały miejsce podczas tygodniowego kongresu warto zwrócić uwagę na jeszcze jedną zatytułowaną „Muzycy i ich majątki w Portugalii, Polsce i Czechach”. Pierwszy referat w tej sesji zatytułowany „Być muzykiem w Portugalii w XIX wieku: trzy pokolenia rodziny Neuparth”, przedstawiła Maria Albuquerque (Universidade Nova de Lisboa, Lizbona). Firma rodziny Neuparth była jednym z najbardziej znanych wydawców muzycznych w Lizbonie w XIX wieku. Wszystkie trzy pokolenia rodziny Neuparth to muzycy, kompozytorzy, dyrygenci, nauczyciele w Konserwatorium Narodowym, ale jednocześnie redaktorzy, krytycy muzyczni, wydawcy druków muzycznych i twórcy instrumentów muzycznych. Byli również głęboko zaangażowani w życie muzyczne tamtych czasów.

Referentką we wspomnianej sesji była także kolejna reprezentantka Polski, Bogumiła Celer (PBP Książnica Pedagogiczna im. Alfonsa Parczewskiego w Kaliszu), która omówiła „Spuściznę muzyczną rodziny Wiłkomirskich w zbiorach bibliotek polskich”. Celem referatu było przedstawienie życia i twórczości poszczególnych członków rodziny Wiłkomirskich, którzy wnieśli wybitny wkład w kulturę polską i światową. Ojciec Alfred Wiłkomirski (1873-1950), sam będący muzykiem, przywiązywał wielką wagę do edukacji w tej dziedzinie wszystkich swoich dzieci. W referacie prelegentka przedstawiła pokrótce związki rodziny Wiłkomirskich z Kaliszem oraz działalność Fundacji Rodziny Wiłkomirskich. Omówiła zbiory obejmujące materiały, które dokumentują życie prywatne, artystyczne, naukowe i społeczne poszczególnych członków rodziny, zachowane w polskich archiwach, zbiorach bibliotecznych i muzealnych. Szczególną uwagę zwróciła na kolekcję przekazaną Książnicy Pedagogicznej w Kaliszu, w skład której wchodzi dokumenty osobiste, fotografie, bogata korespondencja, nuty i inne materiały.

Kolejną prelegentką w tej sesji była Ludmila Šmídová (Biblioteka Narodowa Republiki Czeskiej, Praga), która przedstawiła referat „*Nie mogę pisać, kiedy gram, nie mogę grać, kiedy piszę...*: kompozytorski majątek światowej sławy XX-wiecznego pianisty Josefa Páleníčka w Dziale Muzyki Biblioteki Narodowej Republiki Czeskiej”. Josef Páleníček (1914-1991), wybitny pianista, znany przede wszystkim z interpretacji utworów Janáčka i Martina, nauczyciel i organizator życia muzycznego, pozostawił po sobie wybitny dorobek kompozytorski, obejmujący około 60 opusów. Synowie Josefa Páleníčka przekazali rękopiśmienny muzyczny spadek po ojcu Bibliotece Narodowej Republiki Czeskiej. Referat poświęcony był charakterystyce całej rękopiśmiennej spuścizny muzycznej Páleníčka, a na konkretnych kompozycjach prelegentka przybliżyła rodzaj materiałów muzycznych znajdujących się w spadku. Spuścizna kompozytorska Páleníčka stanowi cenny wkład do czeskiej i światowej kultury muzycznej.

Podczas kolejnych dni kongresu omawiano ponadto takie zagadnienia, jak:

- dyskografie jako narzędzie pracy dla specjalisty ds. informacji (swoimi doświadczeniami w tym zakresie podzielili się bibliotekarze z Narodowego Muzeum Muzyki na Kubie, z Biblioteki Narodowej Argentyny, z Biblioteki Narodowej Kostaryki, z Biblioteki Narodowej w Chile, czy z Narodowego Instytutu Antropologii i Historii Meksyku),
- archiwa muzyczne w epoce cyfrowej,
- praktyka kompozytorska: nowe źródła i perspektywy.

Warto także wspomnieć o sesji plakatowej, podczas której prezentowane były m.in. takie postery, jak:

- Plainchant z Niderlandów we wczesnej epoce nowożytnej: odzyskiwanie „Dźwięków muzyki” w KU Leuven, Fundacji Alamire i Uniwersytetu McGill (Henry Drummond i Nicholas Bleisch, KU Leuven)
- Projekty TROMPA i F-TEMPO współpracują ze sobą: wyszukiwanie oparte na treści z wnętrza partytury (Tim Crawford, Federico Zubani, Goldsmiths, University of London), Alastair Porter, Universitat Pompeu Fabra w Barcelonie) i David Weigl, Uniwersytet Muzyki i Sztuk Scenicznych w Wiedniu)
- Zautomatyzowane kodowanie incypitów w Andaluzijskim Centrum Dokumentacji Muzycznej (Antonio Madueño, Antonio Ríos i David Rizo, Uniwersytet w Alicante)
- Baza danych reprezentatywności w kanadyjskich repertuarach orkiestrowych (Kevin Robb, Uniwersytet Dalhousie, Halifax, Nowa Szkocja)
- Interaktywna wystawa muzyczna: jak wirtualnie promować zbiory, zasoby i usługi biblioteki muzycznej? (Marc Stoeckle, Uniwersytet w Calgary)
- Przemysł fonograficzny w Chorwacji od 1927 roku do końca lat 50. (Zeljka Radovinovic, Biblioteka Akademii Muzycznej, Uniwersytet w Zagrzebiu).

W czwartym dniu konferencji interesujący i niezbyt szeroko znany okazał się poruszony problem katalogowania muzykaliów bizantyjskich. Temat ten przedstawiło troje greckich bibliotekarzy: Arsinoi Ioannidou (RISM Greek Office, Ateny), Maria Aslanidi (Uniwersytet Joński, Korfu) oraz Aris Bazmadelis (Uniwersytet Arystotelesa w Salonikach). Okazuje się, że ich opracowanie stwarza wiele problemów, począwszy od zapisu i transliteracji incypitów tekstowych, poprzez zespół haseł dla nietypowych, nie mających odpowiedników w muzyce Zachodu, form muzycznych.

Niezwykle interesujące było wystąpienie poświęcone muzyce do filmów niemych od Worcester w stanie Massachusetts w 1920 r. do Princeton w stanie New Jersey w 2021 r. Temat ten podjęło dwoje badaczy: Darwin F. Scott i Brittany Jones (Uniwersytet Princeton). Myśląc o muzykaliach z czasów kina niemego wyobrażamy sobie zazwyczaj tapera improwizującego na rozstrojonym pianinie, podczas gdy np. wielkie sieci kin w USA zatrudniały całe rozbudowane orkiestry i jazz-bandy, dla których tworzone specjalną muzykę. Zebrane mniej więcej sto lat temu, między końcem lat 1910-tych a początkiem lat 30. XX wieku gesty, melodie i sposoby komponowania muzyki do filmu niemego stworzyły cały ówczesny świat dźwiękowy filmów. Dotyczy to w szczególności dużych teatrów w Stanach Zjednoczonych, które zatrudniały zespoły muzyczne do akompanio-

wania filmom. Biblioteki muzyczne większości niemych teatrów filmowych zostały wyzucone i zniszczone w latach 30. XX wieku lub wkrótce potem, kiedy to filmy z nagrany dźwiękiem i nowe lub przebudowane kina całkowicie wyparły orkiestry filmowe. Prelegenci omówili zakrojony na szeroką skalę projekt cyfrowy realizowany obecnie w Bibliotece Uniwersytetu Princeton, której celem jest udostępnienie szerokiego, spójnego zbioru muzyki filmowej do studiowania i odtwarzania na całym świecie. Mistrzowie i badacze gatunku od dawna borykają się z problemami związanymi z dostępem do muzyki, materiałów do przedstawień i nienaruszonych bibliotek teatralnych. Przejęta przez Princeton w 1969 r. od Biblioteki Publicznej w Worcester w Massachusetts, kolekcja Fred D. Valva Collection of Theater Orchestra Music, 1878-1934, składa się z 140 pudeł zawierających 4245 partytur. Projekt Valva z Princeton dołącza do innych inicjatyw związanych z ochroną muzyki komponowanej dla niemych filmów, realizowanych w Bibliotece Kongresu, Silent Film Sound & Music Archive oraz na Uniwersytecie Teksańskim w Austin. Przedsięwzięcie z Princeton stanowi solidny i udany przykład najnowocześniejszego modelu digitalizacji niemej muzyki filmowej.

W sesji poświęconej prawu autorskiemu ciekawy referat pt. „Znalezienie harmonii między „powszechnością” a prawem autorskim: rozsądne podejście prawne do zapożyczeń w muzyce popularnej” wygłosiła Chelsea Wong (Dentons Kensington Swan, Auckland). Czerpiąc zarówno ze swojej wiedzy muzycznej, jak i prawnej, prelegentka omówiła ostatnie głośne sprawy amerykańskie: Michaela Skidmore’a przeciwko Led Zeppelin i Marcusa Gray’a przeciwko Katy Perry, oraz wspólne wyzwania napotymane przez sądy w sprawach dotyczących praw autorskich do utworów muzycznych.

Zaprezentowane referaty zostały wygłoszone w językach angielskim, francuskim lub niemieckim. Kongres zakończyła prezentacja kolejnych miejsc konferencyjnych (każdego roku odbywa się on w innym kraju członkowskim, w 2019 r. miał miejsce w Krakowie). W roku 2022 spotkanie IAML ma odbyć się stacjonarnie w Pradze (to już trzecie „podejście” tego miasta, po odwołanych, planowanych tam konferencjach w 2020 i 2021), następnie w Cambridge. Na zakończenie tradycyjnie wspominano także zasłużonych bibliotekarzy, którzy odeszli w ostatnim czasie. Na prośbę Prezydenta IAML Stanisława Hrabiego, Piotr Maculewicz wygłosił wspomnienie o dr Adamie Mrygoniu z Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego. Przez wiele lat dr A. Mrygoń był zaangażowany w działania Polskiej Grupy Narodowej IAML, brał też udział w przygotowaniu kongresu w Warszawie w roku 1966.

Warto dodać, że podczas kongresu odbyły się wybory nowych członków zarządu poszczególnych sekcji. Na uwagę zasługuje fakt, iż do zarządu Sekcji Bibliotek Naukowych IAML weszła Ewa Hauptman-Fischer z Gabinetu Zbiorów Muzycznych BUW, która objęła funkcję sekretarza. Natomiast czteroletnią, wysoko ocenianą kadencję zakończył Prezydent IAML, Stanisław Hrabia. Zastąpiła go Pia Shekhter z Biblioteki Uniwersyteckiej w Göteborgu.

Bogumiła Celer